

בגיליון הזה נפגוש בטביעות אצבע עתיקות שהתגלו במחקר מרתק שנעשה בתל צפית במסגרת מחקריו של פרופ' אהרן מאיר, נקרא על מסלול טיול באזור מצדה, ולכבוד חג החנוכה נבין כיצד מערך הפלנקס של היוונים הקדמונים הפך לפלנגה. כן נקבל הצצה לסדנת קרמיקה קדומה שהתקיימה במסגרת קורס הקרמיקה של ד"ר ערן אריה, ובשיתוף מרכז מינרווה.

CSI בשירות הארכיאולוגיה: טביעות אצבעות בארכיאולוגיה

פרופסור אהרן מאיר

דומה שלמחקר הארכיאולוגי אודות אנשים ותרבויות העבר יש דמיון רב לעבודה של חוקרי CSI – המדור לזיהוי פלילי במשטרה. ואכן, גם הארכיאולוג, וגם חוקר המשטרה בזירת פשע אוספים את מירב הנתונים הפיזיים באתר החפירות ו/או הפשע, על מנת לשחזר מה קרה בעבר. אם בעבר הארכיאולוגי הרחוק, ואם בעבר הקרוב בעת אירוע פשע.

אחד מהתחומים שבו יש השאלה בין הידע והמדע של זיהוי פלילי לתוך המחקר הארכיאולוגי, הוא בשימוש בטביעות אצבעות לצורך הסקת מסקנות על תרבויות העבר. כידוע, לכל בן אדם טביעות האצבע הן ייחודיות, ומאפשרות זיהוי של האדם בזירת פשע. אך מסתבר שאפשר לנצל את טביעות האצבע לא רק לזיהוי בין פרטים, אלא גם להבחנה בין נשים וגברים, ובין מבוגרים לצעירים.

לאור זאת, אם יש חפצים ארכיאולוגיה שעליהם יש טביעות אצבע, אפשר אולי ללמוד מכך על התנהגויות של אנשי העבר. ואכן, לא פעם, ישנן טביעות אצבע על כלי חרס ובולות (טביעות חותם מטין): במקרה של כלי החרס ככל הנראה של קדרים שהיו מעורבים בייצור הכלי, ובמקרה של הבולות, של אנשים שהיו מעורבים בהכנת ובהחתמת הבולה.

לאחרונה, יחד עם מספר שותפים למחקר, פרסמתי מאמר (ועוד כמה שעוד יצאו) שעוסק בבדיקת טביעות האצבע על גבי כלי חרס מתקופת הברונזה הקדומה ג (סביב 2500 לפנה"ס) בתל צפית. ואכן, לא מעט טביעות אצבע נתגלו על כלי חרס מתקופה זו בתל צפית. כשבחנו את טביעות האצבע הסתבר דבר מעניין. כשני שלישי של הטביעות היו של גברים או נערים, והשליש הנותר היות של נשים ונערות. הסקנו מכך שככל הנראה, נשים ונערות היות מעורבות בצורה ניכרת, בייצור כלי החרס באתר. מצב זה הוא בניגוד למה שדווח מאתרים ממסופוטמיה בתקופה זו, שבהם העדויות מצביעות על כך שרק גברים עסקו בייצור כלי חרס, ושייצור כלי החרס היה במסגרת בתי מלאכה מקצועיים. לעומת זאת, בתל צפית, ואולי בא"י בכלל בתקופת הב"ק, המצב היה שונה. ככל הנראה ייצור כלי חרס היה יותר ביתי באופיו, ופחות מפותח ומרכזי. הצעה זו על שוני בין אופי תעשיית הייצור של כלי החרס בין מסופוטמיה וא"י בתקופה זו אינה מפתיעה. אמנם בשני האזורים אנו עדים להופעת העיור והיבטים אחרים של מורכבות חברתית, טכנולוגית וכלכלית, אך אין כל ספק שבמסופוטמיה, הייתה התפתחה מורכבות הרבה יותר משמעותית בתקופה זו – ועדות מצויינת לכך היא תחילת השימוש בכתיבה (כתב יתדות) במסופוטמיה בראשית תק' הב"ק (מחצית שניה של האלף הרביעי לפנה"ס), ואילו בא"י, הכתיבה נכנסה לשימוש הרבה יותר מאוחר, רק בתק' הב"ת, במשך המחצית הראשונה של האלף השני לפנה"ס.

כלומר – שיטות ה-CSI מאפשרות לנו מבט נוסף ותובנות מעניינות, על אנשי ותרבויות העבר!

ביבליוגרפיה:

Fowler, K. D., Walker, E., Greenfield, H. J., Ross, J., and Maeir, A. M. 2019. The Identity of Potters in Early States: Determining the Age and Sex of Fingerprints on Early Bronze Age Pottery from Tell eš-Sāfi/Gath, Israel. *Journal of Archaeological Method and Theory* 26: 1470–512.

סדנת קרמיקה במסגרת קורס 'קרמיקה קדומה' עם ד"ר ערן אריה, בשיתוף מרכז מינרווה

בית
אריה

הפקולטה למדעי היהדות

המחלקה ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

ע"ש מרטין (סז)

כסלו תשע"ט, נובמבר 2018

מדריכה מסלול

צידה אדר

תמיד להתבונן סביבה,
לבחון מה משתנה בשטח,
ולשים לב לשינויים עונתיים.
זה גורם לחיבור ולחיות
משמיימים עם השטח.
והכי חשוב: לאהוב את
המקום שאתה חיים בו!

שחר בן נעים, שנה א' לתואר ראשון

איך הגעת להדרכה? לקראת השירות הלאומי החלטתי לנסות להפוך למדריכה, וכך עשיתי את קורס המדריכים, ואחריו שירות לאומי בירוחם. הדרכתי ברחבי הנגב, כולל באילת, במדבר יהודה, וגם בשפלה ובהר. אני מאוד אוהבת להדריך, זה בעצם הדבר שאני הכי אוהבת לעשות.

איזור אהוב בארץ: המדבריות: מדבר יהודה והנגב, ובמיוחד הנגב

המלצה על מסלול: מעלה רחף - הר אלעזר

תיאור המסלול- על כביש 90, מעט דרומה ממצדה מתחיל מסלול מדהים שנקרא 'מעלה רחף' (כשמו כן הוא, עלייה תלויה) הר אלעזר.

בתחילת המסלול יש את חניון לילה נחל רחף שאפשר לחנות שם את האוטו. המסלול מתחיל בסימון שבילים ירוק: שם מתחילים לעלות במעלה. במהלך השביל הירוק נפגוש בשתי פניו, פנייה לסמ"ש שחור שמוביל לקניון נחל רחף שבו אפשר לעשות סנפלינג, וקצת אחר, לפנייה כחולה שמובילה לגבים (מדהימים!) שמלאים גם בימים החמים יותר של השנה. אני ממליצה מאוד לסטות לרגע מהמסלול הירוק לעבר המסלול הכחול, ולהנות קצת בגבים. כשחוזרים מהסימון הכחול מתחילה עוד עלייה ירוקה. אחרי העלייה נפגוש שוב בפיצול שבילים עם סמ"ש כחול, נפנה בו ימינה ואחרי כמה מטרים עוד פניה ימינה לסימון שבילים שחור, ממש קרוב יש נקודת צל טובה מאוד (שזה חשוב כי אין הרבה צל בעלייה).

הולכים על השביל השחור עד שהוא מגיע שוב לשביל ירוק, ושוב הוא יגיע לשביל שחור. מימיננו נראה את הר אלעזר שנקרא על שמו של אלעזר בן יאיר וממולינו נתחיל לראות את מצדה. מאוד קרוב למצדה מתחברים לשביל עם סמ"ש אדום ושם אפשר להחליט להמשיך ישר בשביל האדום ומסיימים בסוללה, עולים למצדה, עושים שם סיבוב נחמד ויורדים לכיוון כביש 90, או שפונים ימינה בסימון שבילים שחור היישר לכיוון כביש הגישה למצדה שמוביל אל כביש 90.

רמת קושי: קשה, ארוך. להצטייד בהרבה מים, גם בעונות הקרות.

עונה מומלצת: בעיקר בסתיו, בחורף ובתחילת האביב, בקיץ חם במקום, אבל אם הולכים רק לגבים אז כדאי גם לבוא בקיץ.

יוונית בעברית

מיילים רבות חדרו לשפה העברית מלשון יוון. חלקן חדרו כבר בעת העתיקה, וחלקן בעברית המודרנית, דרך שפות אירופאיות שונות. לשון יוון השפיעה השפעה עצומה על המדע, ומכאן ריבוי המונחים היווניים בשפה המדעית.

φάλαγξ/ PHALANX

כאשר החשמונאים התמודדו עם הכוחות הסלאוקים, האתגר שעמד בפניהם לא היה מספרי בלבד: הכוחות היווניים היו מסודרים בשורות-שורות של לוחמים החמושים בחניתות ארוכות, דבר שהפך את הפגיעה בהם לכמעט בלתי - אפשרית.

כיצד התמודד איתם יהודה המכבי? הוא נקט בשתי שיטות שונות:

בשיטה הראשונה, הוא תקף את היוונים כאשר הם פרקו את המערך שלהם, כמו למשל במעברים צרים בהרים.

השיטה השנייה הייתה תקיפה מורכבת מצידי הפלנקס, כך שהמאסיביות של המערך הייתה בעוכריו, ומנעה ממנו לשנות כיוון במהירות ולגבור על הלוחמים הקלים של יהודה.

מניין קיבל הפלנקס את שמו?

פירוש המילה ביוונית היא מערך קרב. למרבה ההפתעה, המילה פלנגה מגיעה בדיוק מאותו המקור.